

Vergaderjaar 2014–2015

32 013

Toekomst financiële sector

G

VERSLAG VAN EEN MONDELING OVERLEG

Vastgesteld 23 september 2014

De vaste commissie voor Financiën¹ heeft op 1 juli 2014 mondeling overleg gevoerd met Minister Dijsselbloem van Financiën over de **Toekomst van de Nederlandse bankensector**

Agenda:

- **brief van de Minister van Financiën van 23 augustus 2013 houdende de Kabinetsvisie Nederlandse bankensector (32 013, nr. 35);**
- **het overzicht en reactie inzake de aanbevelingen van de Commissie Structuur Nederlandse banken;**
- **het verslag van het debat op 20 mei 2014 over de kabinetsvisie op de Nederlandse bankensector;**
- **de brief van de Minister van Financiën van 23 augustus 2013 aan de Tweede Kamer over de toekomstplannen voor de financiële instellingen ABN AMRO, a.s.r. en SNS REAAL;**
- **de brief van de Minister van Financiën van 6 juni 2014 over de verkoopplannen van REAAL N.V. en a.s.r. Nederland N.V. (32 013, F).**

Van het overleg brengt de commissie bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de commissie voor Financiën,
Essers

De griffier van de commissie voor Financiën,
Van Dooren

¹ Samenstelling:

Holdijk (SGP), Van der Linden (CDA), Essers (CDA) (*voorzitter*), Sylvester (PvdA), Terpstra (CDA), vac. (PvdA), Nagel (50PLUS), Elzinga (SP), Koffeman (PvdD), Reuten (SP), Knip (VVD), Backer (D66), De Boer (GL), Van Boxtel (D66), Bröcker (VVD), Ester (CU), De Grave (VVD) (*vice-voorzitter*), Hoekstra (CDA), De Lange (OSF), Postema (PvdA), Sent (PvdA), Van Strien (PVV), Vos (GL), Van Beek (PVV), Kok (PVV), Bruijn (VVD).

Voorzitter: Essers
Griffier: Van Dooren

Aanwezig zijn zestien leden der Kamer, te weten: Backer, De Boer, Bröcker, Essers, Ester, Faber, De Grave, Hoekstra, Knip, Kok, De Lange, Postema, Reuten, Sent, Van Strien en Terpstra,

en Minister Dijsselbloem, die vergezeld is van enkele ambtenaren van zijn ministerie.

Aanvang 16.00 uur.

De **voorzitter**: Ik heet iedereen van harte welkom, in het bijzonder uiteraard de Minister van Financiën en zijn ambtenaren, bij dit mondeling overleg over de toekomst van de Nederlandse financiële sector. Dit overleg is geëntameerd door de commissie voor Financiën van deze Kamer. Net als bij het overleg over de bankenunie hebben wij de vragen geclusterd. Wij hebben een zestal onderdelen gemaakt. Daarvoor hebben wij in totaal anderhalf uur. Ik stel voor dat wij elk onderwerp afzonderlijk behandelen. Ik zal de vragen samenvatten en voorlezen. De Minister krijgt dan kans om daarop antwoord te geven. Vervolgens vraag ik de leden of er behoefte is aan nadere informatie. Daarna gaan wij naar het volgende blok.

Het eerste blok gaat over de algemene kabinetsvisie op de Nederlandse financiële sector, c.q. de rol van de overheid daarin. Daarover hebben de heer Postema van de Partij van de Arbeid en de heer Ester van de ChristenUnie een aantal vragen gesteld. De heer Postema vraagt het kabinet naar de visie op de economische rol van de financiële sector. Het kabinet spreekt zich in zijn visie op de Nederlandse bankensector, zoals verwoord in de brief van 23 augustus 2013, niet uit over de wenselijke c.q. toegestane omvang van de financiële sector in Nederland. Graag nodigt hij de Minister uit dit alsnog te doen en hierbij tevens in te gaan op de economische rol van de financiële sector die uitstijgt boven de nationale behoefte alsook op de kwetsbaarheden daarvan.

Een volgende vraag van de heer Postema is dat een belangrijke opgave voor de banken het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen is, waarbij naar de mening van de PvdA-fractie het verdienvermogen evenredig moet zijn aan de daadwerkelijke toegevoegde waarde die aan de klant wordt geboden. Hoe beoordeelt het kabinet dit proces tot dusverre?

De heer Postema zegt dat het kabinet in zijn visie over de toekomst van de bankensector weliswaar diverse publieke taken onderkent, maar geen aanleiding ziet voor handhaving van een eigenaarsrol in de situaties van ABN AMRO en SNS, c.q. het creëren van een eigenaarsrol door nieuw op te richten instellingen. Waarom eigenlijk niet? Evenmin wordt actief aangestuurd op coöperaties. Waarom eigenlijk niet?

Dan is er een tweetal vragen van de heer Ester van de ChristenUnie. Ziet de Minister een wezenlijk andere rol van de landelijke overheid en de Nederlandsche Bank inzake de Nederlandse financiële sector in de komende vijf jaar en, zo ja, wat zijn dan de belangrijkste beleidswijzigingen?

Hoe beoordeelt de Minister het zelfreinigend vermogen van de Nederlandse financiële sector als antwoord op de financiële crisis?

Minister **Dijsselbloem**: Voorzitter, dank u wel. Ik dank de commissie ook voor de gelegenheid om met haar over de ontwikkelingen in de Nederlandse financiële sector en over het kabinetsbeleid te spreken. Deze eerste reeks vragen geeft al aan dat de ons toebemeten tijd waarschijnlijk tekort zal schieten. Mogelijk zal uw strakke leiding dat corrigeren, voorzitter. De eerste vraag gaat over de omvang en de daarop volgende vragen gaan over het karakter van de financiële sector. Wat betreft de omvang moet u

zich realiseren dat de financiële sector tijdens de financiële crisis in omvang al zeer fors is teruggedaan. Dat is eigenlijk al begonnen met het proces van de overname van ABN AMRO, daarna de redding van ABN AMRO, de hele sanering van de financiële sector en de herstructurering van ING, zoals afgesproken met de Europese Commissie. Die hebben alle bijgedragen aan een zeer forse teruggang in de omvang van de financiële sector in Nederland. De vraag is of de sector zich kan en zal herstellen tot de omvang die hij had. Op zichzelf zou dat kunnen maar niet met de verdienmodellen en de daarin besloten risico's die wij in het verleden hadden. Dat is mijn stelling. Op zichzelf heeft de Nederlandse regering er geen enkel probleem mee als de sector zich internationaal weer verder zal ontwikkelen. Er is geen reden om daar bezwaren tegen te hebben, maar wij moeten veel scherper zijn op de bedrijfsmodellen en de daarin besloten risico's.

Hoe ondervangen wij dat? Dat ondervangen wij voor een belangrijk deel door wet- en regelgeving. Het overgrote deel daarvan wordt uitgewerkt of is inmiddels in de bankenunie vastgelegd. Daarbij gaat het om kapitaalratio's, resolutiemechanismen, toezicht et cetera. Natuurlijk zitten er ook een aantal nationale elementen in waarover wij vanmiddag ongetwijfeld nog verder komen te spreken. Wij hebben in Nederland een scherpere kapitaalratio voor de leverageratio, voor de financiële instellingen hebben wij de zorgplicht en wij hebben een provisieverbod op adviezen van de financiële dienstverleners et cetera. Dit alles maakt dat het verdienmodel van de financiële sector wezenlijk anders is geworden en zal blijven. Wij hebben dus geen beleidsmatige opvatting over een wenselijke c.q. toegestane omvang. Wel hebben wij een beleidsmatige opvatting over wenselijke en toegestane risico's en over de implicaties die deze moeten hebben voor bijvoorbeeld resolutieheffingen, de aanwezigheid van buffers in het bedrijf, kapitaalratio's en dergelijke.

Hetzelfde geldt voor verdienmodellen. In onze visie is het op zichzelf niet aan de overheid om een verdienmodel voor een bank of een andere financiële instelling te ontwikkelen. Het is wel aan de overheid om erop toe te zien dat de zorgplicht voor de klant wordt nagekomen en dat de risico's die in het verleden via de overheid zijn afgewenteld op de samenleving, in belangrijke mate door het bedrijf zelf kunnen worden gedragen, c.q. door de beleggers in het bedrijf. Dat is de insteek die gekozen is in het beleid.

Dan was er de vraag waarom er geen aanleiding is voor de handhaving van een eigenaarsrol. Ten eerste moet je daarvoor teruggaan naar de aanleiding en de vraag waarom een aantal financiële instellingen in de portefeuille van de Staat is gekomen. Dat was niet een beleidsmatige keuze omdat wij vonden dat het geen private activiteiten meer waren of omdat wij vonden dat de diversiteit aan bankmodellen of type instellingen onvoldoende was, maar het was noodgedwongen ontstaan in de crisis. Ten tweede, waarom zou het, als je het belangrijk vindt dat banken veel duurzamer en veel stabiel worden en veel sterker de klant centraal houden, alleen moeten gelden voor een bank die min of meer door toevallige omstandigheden in overheidshanden is gekomen? Waarom zou dat niet moeten gelden voor alle banken en financiële instellingen? Dat laatste is dus onze insteek. Wij zien geen langdurige rol voor de overheid in het als aandeelhouder in eigendom houden van financiële instellingen. Nogmaals, wij zien wel toe op een solide sector die de klant centraal stelt en die op een duurzame wijze omgaat met risico's et cetera. Daarop sturen wij aan.

Verandert nu wezenlijk de rol van de landelijke overheid en DNB? Die rol verandert in veel opzichten, vooral door de Europese ontwikkelingen. In internationaal en Europees verband is er inmiddels een veel strakker kader, bijvoorbeeld voor kapitaalratio's. In Europees verband is er inmiddels een vergaand en gedetailleerd kader voor het banktoezicht, waarbij zeker voor de grote banken verantwoordelijkheden zijn overge-

dragen aan de ECB, namelijk het directe toezicht op de grote instellingen. Er is Europese harmonisatie voor depositogarantiestelsels (dgs), voor het inrichten van een nationale resolutie-autoriteit et cetera. Dat wordt allemaal in wetgeving in gang gezet, ook in Nederland. Dat heeft vele implicaties voor DNB. Ruim een week geleden hebben wij een brief aan beide Kamers gestuurd over de veranderingen bij DNB. De inrichting ervan, diens taken en de organisatie gaan veranderen. Ik geef een voorbeeld over de resolutie-autoriteit. Voor de grote banken komt er natuurlijk een Europese resolutieautoriteit. Die zal de grote banken, die direct onder Europees toezicht vallen, en de grensoverschrijdende banken, in het geval van een resolutie onder haar hoede nemen. Kleinere banken komen onder een nationale resolutieautoriteit. Wij hebben nu besloten om DNB hier formeel voor aan te wijzen en die functie onafhankelijk binnen DNB te borgen. Wat taken en bevoegdheden betreft verandert daar dus veel. Wij zullen de wet- en regelgeving daarop dus ook moeten aanpassen.

Tot slot: hoe beoordeel ik het zelfreinigend vermogen van de Nederlandse financiële sector? Dat beeld is wisselend. Er gebeurt veel positiefs – daarvan ben ik oprecht overtuigd – ook in de sfeer van beloningen. Op dat vlak zijn er ook weleens beslissingen waar veel kritiek op is, maar ook daar is een lijn ingezet van versobering. De banken hebben zelf, vooruitlopend op wetgeving, de bonussen voor het overgrote deel teruggedrongen of zelfs aan banden gelegd, zeker in het Nederlandse bankbedrijf. De bankensector heeft gezegd dat de eed, die in beperkte vorm al in de wet lag besloten, nu helemaal uitgerold kan worden voor alle medewerkers in de bank. De bankensector heeft zelf gezegd tuchtrecht te gaan vormgeven. Er zijn dus veel positieve ontwikkelingen die ik toejuich, maar het gaat niet vanzelf. Er is een internationale context waarin de Angelsaksische cultuur nog zeer dominant is. De Nederlandse financiële sector heeft daar ook mee te maken en spiegelt zich daar soms ook aan. Soms staat hij daarmee rechtstreeks in concurrentie. Wij moeten daarin altijd het evenwicht vinden. Dat proberen wij bijvoorbeeld in het wetsvoorstel beloningsbeleid financiële ondernemingen.

De heer **Postema** (PvdA): Ik dank de Minister voor de beantwoording. Ik wil toch even de scherpste in. In de kabinetsvisie van augustus vorig jaar staat, uit mijn hoofd gezegd, op pagina 2: de combinatie van omvang en concentratie van de Nederlandse bankensector vormt een potentieel risico voor de overheid en de financiële stabiliteit. Dat was de achtergrond van een deel van onze vragen. De Minister heeft al iets gezegd over de omvang, namelijk dat daarop eigenlijk geen beleidsmatige visie is en dat het meer moet gaan om het bewaken van de risico's. Toch kan ik mij voorstellen dat louter de omvang van een sector kwetsbaarheden kan oproepen. Kijk bijvoorbeeld naar de omvang van het IJslandse bankensysteem indertijd en nu nog van het Luxemburgse bankensysteem. Het gaat daarbij niet alleen om de banken zelf, maar ook om de hele toelevende industrie. Ook die kan kwetsbaarheden in macro-economische zin oproepen.

Belangrijker nog vind ik het punt van de concentratie. De drie Nederlandse banken zijn goed voor bijna 75% van het verkeer. Volgens mij moet niemand dat willen. Het verbaast mij nogal dat het kabinet, als het spreekt van toetredingsbarrières, zegt dat daarnaar onderzoek wordt gedaan en dat er in de toekomst iets verandert. In de kabinetsvisie is dat het geval. Eigenlijk heb ik daarop het afgelopen jaar nog geen antwoord gezien. Het is hoogst onwenselijk dat wij met zo weinig grote partijen te maken hebben en dat het zo geconcentreerd is. In die zin vraag ik mij af of alleen reguleren en het risico mitigeren voldoende is om de sector daadwerkelijk te herstructureren. Moet de overheid daarin niet een iets progressievere rol spelen, ofwel via het eigenaarschap ofwel via het entameren van nieuwe bankstructuren?

De heer **Ester** (ChristenUnie): Ik dank de Minister voor het antwoord. De Minister heeft ook een belangrijke internationale functie. Ik zou graag willen weten hoe hij het zelfreinigend vermogen van de financiële sector in Nederland beoordeelt in vergelijking met andere landen. Zitten wij aan de goede kant van de streep of aan de verkeerde kant?

De heer **Knip** (VVD): De Minister heeft zojuist gezegd dat de omvang van de sector nu verkleind is en dat hij best weer even groot zou kunnen worden, maar dat wij niet weer dezelfde risico's terug willen hebben. Ik vraag mij af of dat kan. Het voorbeeld van IJsland kwam even ter sprake. Een van de redenen waarom de Canadese sector aardig buiten schot is gebleven, is dat de Canadese regering haar bankensector indertijd bewust kleiner heeft gehouden dan deze zelf wilde worden. Er is kennelijk toch een relatie die niet goed uitwisbaar is. Misschien kan de Minister daarover nog iets zeggen.

Minister **Dijsselbloem**: In de combinatie van omvang – daarbij gaat het vooral om de omvang in relatie tot de economie van een land – en zeker ook concentratie zitten natuurlijk extra risico's besloten. Dit geldt vooral ingeval banken slecht gekapitaliseerd zijn, ingeval de risicoweging binnen banken aan banken wordt overgelaten en ingeval we geen toezichthouder hebben die met voldoende afstand, gezag en instrumenten kan ingrijpen, als wij geen additionele buffervereiste kunnen stellen waar dat bijvoorbeeld in verband met concentratierisico's of omvang in relatie tot het bnp noodzakelijk is enzovoorts. Dat zijn precies de aangrijpingspunten die wij nu in het beleid hebben gekozen. Wij hebben schaal niet rechtstreeks als aangrijpingspunt in het beleid gekozen. Dat zou wel kunnen, maar dan zou ik de vraag in uw midden willen leggen of wij dan op nationaal of op Europees niveau moeten ingrijpen. Je zou kunnen zeggen dat de bankensector niet groter mag zijn dan x% in relatie tot het bnp. Moet dat dan het bnp van Nederland, het bnp van de Europese Unie of dat van de eurozone zijn? Dat is een interessante vraag omdat wij er nu voor hebben gekozen om er één bankensector van te maken. Op de schaal van Europa zijn de meeste Nederlandse banken zeer middelmatig, maar één ervan is groot. Die bank, de ING, is in veel Europese landen actief, ook buiten de Europese Unie maar voornamelijk daarbinnen. Ons aangrijpingspunt is dus niet de omvang van de sector als geheel en ook niet de omvang van één bank. Nogmaals, onze financiële sector is veel kleiner geworden dan eerder als gevolg van de crisis en de herstructureringen die hebben plaatsgevonden. Het aangrijpingspunt is de vraag of het een duurzaam bankmodel is en of de risico's goed op waarde worden gewogen, vertaald in de kapitaalpositie en het eigen vermogen om risico's en verliezen eventueel te kunnen dragen en in buffers om klappen te kunnen opvangen. Daarbij speelt de vraag of er voor als het fout gaat een mechanisme is om een bank goed te kunnen afwikkelen en in resolutie te kunnen nemen, zonder dat het een enorme rekening voor het land oplevert en daarmee destabiliserend werkt voor de economie van landen. Dat is gebeurd in de eurocrisis. Daarom hebben wij zeer veel energie gestoken in het resolutiemechanisme met de principes van bail in die daarin besloten liggen, in het voor elkaar krijgen van een goede buffervereiste, die nu ook in Nederland door de Nederlandsche Bank wordt geïmplementeerd bij de grote banken, in systeemrisicobuffers en in een leverageratio die hoog genoeg is en die in goede verhouding staat tot de risicogewogen ratio's, zodat die met elkaar een stevig bouwwerk vormen. Die insteek hebben wij gekozen, maar wij hebben dus niet direct voor de schaal gekozen.

Ik heb wel eerder de vraag gehad of er nu als gevolg van de Europese bankenunie een nieuwe consolidatieslag op gang kan komen waardoor wij nog grotere banken krijgen. Wij hebben nu immers een Europese bankenmarkt. Als je daar een beetje serieus in mee wilt doen, dan moet je

nog groter worden. Ook daarvoor zou gelden dat de systeemrisico's en dus ook de systeemrisicobuffers groter zouden worden. Daarnaast zal er natuurlijk vanuit mededingingsoogpunt door de nationale en de Europese bankenautoriteiten een verklaring van geen bezwaar moeten worden afgegeven et cetera. Er zijn op zichzelf waarborgen voor. De bottomline is echter inderdaad dat wij, hoewel schaal een risico kan betekenen, niet insteken op schaal. Het wil nog niet zeggen dat je je in je beleid rechtstreeks op schaal moet richten. Dat is dus de keuze die wij hebben gemaakt.

De heer Ester kwam terug op het zelfreinigend vermogen en vroeg hoe Nederland het doet op de schaal van andere landen, ook niet-Europese landen. Ik vind die vraag moeilijk te beantwoorden. Ik denk dat in veel landen dezelfde mechanismen werkzaam zijn. Zo kort na de financiële crisis zijn banken veel pruderter. Toezichhouders nemen hen ook veel strikter de maat, ook in de Verenigde Staten en in andere jurisdicties. De aandacht van de politiek en de media voor wat er gebeurt in de financiële sector is overall heel groot, ook in Engeland in de city. Tegelijkertijd loopt het beleid uiteen, maar in het zelfreinigend vermogen zie ik in andere landen geen grote verschillen met de Nederlandse sector.

De heer **Backer** (D66): Ik hoorde de Minister zeggen dat de discussie over de schaalgrootte van het land versus de schaalgrootte van de banken op Europees niveau bij de bankenunie geen rol speelt. Daarbij gaat het om de systeemrisico's per bank, solvabiliteit en dat soort onderwerpen. Is die constatering juist?

Minister **Dijsselbloem**: Ik herhaal wat ik net zei. Het is niet een rechtstreeks aangrijpingspunt voor beleid. Banken krijgen een systeemrisicobuffer – dat is maar een voorbeeld – opgelegd als zij in verhouding tot hun nationale overheid een groter risico vormen. Wij hebben drie banken. Die kunnen vanwege hun schaal een extra risico vormen voor onze economie als geheel. Dat is voor DNB een criterium om een systeemrisicobuffer te eisen van die drie banken. Schaal is daarin dus indirect besloten, maar wij hebben niet de schaal gereguleerd. In Europa hebben wij niet gezegd dat banken niet groter mogen worden dan BNP Paribas of de Deutsche Bank of dat Nederlandse banken niet groter mogen worden dan x% van het bnp. Dat is geen rechtstreeks aangrijpingspunt.

De heer **Backer** (D66): Daarop aansluitend heb ik een vraag over het risico. Wij spreken voortdurend over systeemrisico's. Ik kijk vanuit de belastingbetaler. Als er drie grote banken zijn, kun je je afvragen wat qua vreemd vermogen de systeemrisico's voor het Nederlandse bedrijfsleven zijn. Speelt dat een rol in de analyse? Als dat zwaar belegd is bij deze banken, is dat dan een risico voor de financiering van het Nederlandse bedrijfsleven? Of is het eigenlijk veel diverser en wordt er veel meer op buitenlandse kapitaalmarkten geleend en is het dus veel gespreider?

Minister **Dijsselbloem**: Bij de financiering van het Nederlandse bedrijfsleven ligt het er sterk aan hoe groot het bedrijf is waarover wij het hebben. Grote bedrijven, grotere ondernemingen en zeker beursgenoteerde bedrijven zullen zelfstandig de kapitaalmarkten opgaan en zijn maar zeer beperkt afhankelijk van Nederlandse banken. Naarmate bedrijven kleiner worden, zie je dat de bankafhankelijkheid groter wordt. Als je overigens terugkijkt op de financiële crisis, dan zie je dat banken die relatief goed gefinancierd waren en ook tijdens de financiële crisis een hogere leverageratio hadden, beter in staat waren om krediet te blijven verlenen aan het klein- en middenbedrijf, dat afhankelijk is van banken. Daarnaast is ook onderzoek gedaan. Banken die dit niet waren en een grote klap moesten verwerken terwijl daarvoor het kapitaal niet aanwezig was, hebben te maken met balansproblemen en balansherstel. Zij hebben de

kredietverlening verkrapt. Voor een bank is er dus een aantoonbare meerwaarde van het hebben van enige buffer.

De heer **Kok** (PVV): De Minister heeft als insteek dat de overheid niet een langdurige rol als eigenaar moet nastreven. Dat kan ik mij helemaal voorstellen. Het vertrekpunt is daarbij een solide sector die met name de klant centraal stelt. Ik denk dat dit het aangrijpingspunt en het scharnierpunt van het bankwezen is. In het verleden is er op dit punt het nodige misgegaan.

Hoe kwalificeert de Minister de huidige situatie in het opzicht dat de klant volgens hem centraal moet worden gesteld in het bankmodel? Waar wil de Minister naartoe? Wat voor impact heeft dit op het gewenste bankmodel? Hoe vertaalt zich dit in de ratio's die de Minister hiervoor wil aanleggen?

Minister **Dijsselbloem**: Het gegeven dat de klant centraal moet staan, krijgt in het beleid een vertaling op micro- en macroniveau. Op micro-niveau is dit dat wij in de Nederlandse wetgeving de zorgplicht hebben verankerd. Waar je normaal uitgaat van de gelijkwaardigheid van marktpartijen en in principe ook van de gelijke toegang tot informatie et cetera, moeten wij dus vaststellen dat dit in de financiële sector, zeker ten aanzien van consumenten, niet het geval is. De consument kan de informatie niet hebben en kan de risico's niet overzien in de mate waarin de bank dat kan. De bank heeft dus een bijzondere verantwoordelijkheid om voor een klant in te schatten of iets in diens belang is en om de klant, zo nodig, in bescherming te nemen en te adviseren dat iets niet een product voor hem is. Dat noemen we de zorgplicht. Dat heeft te maken met de ongelijkwaardigheid die wij hebben vastgesteld.

Het tweede voorbeeld van bescherming op microniveau is het provisieverbod. Als een klant naar een financieel adviseur gaat, moet hij ervan uit kunnen gaan dat deze hem op basis van deskundigheid – daarop toetsen wij overigens ook – objectief informeert en niet wordt gedreven door provisies.

Meer op macroniveau speelt bijvoorbeeld het bonusverbod. Wij hebben een aantal evidente voorbeelden in de financiële sector van producten die verkocht zijn aan consumenten – denk aan wat nu «woekerpolissen» worden genoemd – en aan mkb'ers – denk aan de rentederivaten – waarvan achteraf moet worden vastgesteld dat zij niet of onvoldoende overzagen wat deze producten eigenlijk behelsden, of deze in hun belang waren en welke risico's erin lagen besloten. Langs deze middelen beschermen wij de consument. Het is niet alleen een algemene oproep aan de financiële sector om de klant centraal te stellen, maar het krijgt ook zijn vertaling in een aantal geboden, verboden en principes die in de wet zijn besloten.

Ook is het op macroniveau de insteek dat een bank solide moet zijn en in staat moet zijn om altijd zijn verplichtingen na te komen, ook zonder dat de overheid met tientallen miljarden hoeft bij te springen. Daarom hebben wij kapitaalvereisten, scherper toezicht, bufferverplichtingen et cetera. Voor de klant is dat natuurlijk heel ver weg, maar ook dat is in het belang van de klant van de financiële sector.

De **voorzitter**: Ik stel voor dat wij naar het volgende blok gaan, over de voorgenomen verkoop van ABN AMRO, SNS REAAL en a.s.r. De heer Terpstra stelt dat in het kader van de Europese bankenunie de risico's worden verlegd van de belastingbetaler naar de aandeelhouder. Voor ABN AMRO en SNS REAAL maakt dat geen verschil. Immers de Staat is de enige aandeelhouder. Hoe weegt de Minister dit feit mee met betrekking tot de eventuele verkoop van beide banken?

De heer Ester vraagt welke rol het analyse- en toetsingskader van de Parlementaire Onderzoekscommissie Privatisering/Verzelfstandiging

Overheidsdiensten van de Eerste Kamer speelt inzake de verkoopplannen rond ABN AMRO, REAAL en a.s.r. Kan de Minister dit concreet adstrueren?

Minister **Dijsselbloem**: Ja, wij vinden het allereerst principiële juist dat de aandeelhouder in slechte tijden, als de financiële instelling echt in de problemen komt, de verliezen weet te dragen, nadat het bedrijf zelf uiteraard een deel van de verliezen heeft opgevangen. De belegger heeft immers in goede tijden de winst mogen genieten. Hij krijgt de rekening dan dus toegeschoven. Ook economisch is dit een verstandig principe, omdat hiermee de risico's weer een prijs krijgen in de sector en de afwenteling van risico's op de belastingbetaler weer wordt teruggeduwd. Zijn wij, zolang wij zelf aandeelhouder zijn, ook degenen die de risico's dragen? Dat is evident zo. Onze beleidskeuze is ook om het aandeelhouderschap van deze financiële instellingen zo snel als verantwoord is, weer te beëindigen. De principiële keuze om risico's weer een prijs te laten krijgen, zoals dat hoort, en terug te dringen bij diegenen die de risico's kunnen inschatten en kunnen interveniëren als zij deze te groot vinden of als zij de prijs te laag vinden et cetera blijft staan, ook al zijn wij nu even aandeelhouder. Soit, zo is het. Het is tijdelijk. Wij hanteren het toetsingskader zeer strikt. In alle brieven aan de Kamers over bijvoorbeeld de voorgenomen verkoop van ABN en de toekomst van REAAL en van a.s.r. geven wij vrij precies aan waar wij staan in het stappenproces van het toetsingskader. In het besliskader worden het voornemen, het ontwerp, het besluit, de uitvoering en de opvolging onderscheiden.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Ik zal mijn vraag iets specificeren. Ik had willen vragen of de Minister dit een versterking van het instrumentarium vindt. Wat vindt de Minister van het toetsingskader dat wij in de Eerste Kamer hebben ontwikkeld?

Minister **Dijsselbloem**: Ik zou natuurlijk niet durven om hier negatief op te antwoorden. In alle oprechtheid denk ik dat het een verbetering is, omdat het ons dwingt om heel precies aan te geven waar wij zijn in het proces. Daarmee dwingt het ons ook om naar de Kamer toe te definiëren waar wij staan in het proces en hoe definitief de beslissing is. Wij hebben bijvoorbeeld ten aanzien van de voorgenomen verkoop van ABN heel precies aangegeven, toen wij vorig jaar augustus of september een brief aan de Kamer stuurden, dat het alleen een tussenstap was en nog geen besluit en dat er dus ook nog geen sprake van was dat wij definitief goedkeuring vroegen van de Kamer om dit te doen. Wij geven dus steeds aan de hand van het besliskader heel precies aan waar wij zijn en welke stappen wij nog meer zullen doorlopen. Ik denk dat dit helderheid verschaft, zeker in de relatie tussen regering en Kamer, over de vraag waar wij staan in het proces en of alle stappen doorlopen zijn et cetera.

De **voorzitter**: Ik constateer dat hierover verder geen vragen zijn. Wij gaan naar het derde blok, over de marktordening tussen nutsactiviteiten en zakenactiviteiten van banken. De heer Knip zegt dat in de vervolgnota over nuts- en zakenbankactiviteiten van 6 maart 2012 is betoogd dat een-op-eentoeepassing van de Volckerrule in Amerika en van de adviezen van de Vickerscommissie in het Verenigd Koninkrijk in de Nederlandse situatie om uiteenlopende redenen niet geëigend zijn. Het accent ligt in Nederland op scheidbaarheid in plaats van op daadwerkelijke scheiding van activiteiten. Acht de Minister de resolutiebevoegdheden van de Nederlandsche Bank, c.q. de Minister van Financiën als neergelegd in de Interventiewet hier voldoende? Zijn, waar het gaat om het taakveld van de nationale centrale banken, de nationale bevoegdheden in Europa met elkaar vergelijkbaar? In hoeverre bestaat het gevaar dat in landen met veel

zwakke banken het prudentiële toezicht al dan niet noodgedwongen soepeler zal uitpakken dan gewenst? Met andere woorden, wie bewaakt de bewakers?

De heer Terpstra vraagt wanneer we de resultaten tegemoet kunnen zien van de discussie over een eventuele scheiding van nuts- en zakenbanken. Verder vraagt hij of de werkverdeling ook gevolgen heeft voor de definitie van de relevante markt in het kader van de mededinging. Hij doelt daarmee op het Europese toezicht op de grote banken en nationaal toezicht op de rest. De laatste vraag van de heer Terpstra is de volgende. De banken trekken zich steeds meer terug op hun binnenlandse markt. Hoe ziet de Minister dit proces in het licht van het feit dat wij sterk afhankelijk zijn van het buitenland?

Minister Dijsselbloem: Allereerst kom ik op de discussie over wat in Engeland Vickers heet en in de USA Volcker. Inmiddels hebben wij ook in Europa na het rapport-Liikanen Commissievoorstellen. Deze Commissievoorstellen staan aan het begin van hun behandeling. Ik denk dat de fiches over die voorstellen de Kamer al hebben bereikt. Wij zijn daarover gematigd positief, maar wij hebben nog wel allerlei vragen bij de precieze afbakening en definitie ten aanzien van de vraag wat voor eigen rekening is en wat zakenactiviteiten zijn et cetera. Los daarvan hebben wij inmiddels geharmoniseerde resolutiewetgeving in Europa, het BRRD. Dat wordt geïmplementeerd in onze wetgeving. Dat geldt ook voor het SRM. Met het BRRD worden alle 28 landen geharmoniseerd. De landen die in de bankenunie gaan, hebben ervoor gekozen om gezamenlijk een resolutiemechanisme in te richten met zowel een fonds, een autoriteit als verdere regelgeving. Dat alles moet worden verwerkt in Nederlandse wetgeving. De voorstellen daarvoor komen dit najaar in behandeling. Zo nu en dan kijk ik even naar links om te bekijken of ik het helemaal goed zeg. Daarin ligt een onderscheid besloten tussen de grotere banken – die zijn overigens gedefinieerd op basis van balanstotalen met als ondergrens dat wij van elk land ten minste één bank in het Europese toezicht willen hebben – en kleinere banken zoals bij het Europese banktoezicht. Bij de Europese resolutieautoriteit die voor de bankenunielanden gaat gelden, geldt hetzelfde criterium maar dan plus alle grensoverschrijdende banken. Dat kunnen ook banken zijn die kleiner zijn dan het minimum balanstotaal, maar die veel grensoverschrijdende activiteiten hebben. Bij een resolutie krijg je dan per definitie allerlei grensproblemen. Om die reden ga je dan naar de Europese autoriteit.

Ik zoom even in op de vragen. Zijn de resolutiebevoegdheden zoals die nu zijn vastgelegd in de Interventiewet voldoende? Ten dele zullen die worden veranderd en worden aangepast op basis van de Europese wetgeving. Dat gaat dit najaar gebeuren. Daarnaast heeft de Evaluatiecommissie Nationalisatie SNS Reaal van de heren Hoekstra en Frijns een aantal voorstellen voor verbetering voorgedragen. Die zijn niet groots en meeslepend maar wel belangrijk. Deels worden die al ondervangen door de implementatie van het BRRD. Het resolutiemechanisme gaat gewoon veranderen. Deels zullen wij de aanbevelingen van de heren Hoekstra en Frijns meenemen in de wetwijzigingen later dit jaar.

In hoeverre bestaat het gevaar dat in landen met veel zwakke banken het prudentiële toezicht soepeler zal uitpakken dan gewenst? Wie bewaakt de bewakers? Nogmaals, bij de grote banken doet de ECB het zelf. De ECB zal dat doen op basis van een zeer gedetailleerd toezichtskader. Daarvan heeft de ECB al het nodige gepubliceerd, waaruit blijkt hoe hij het zal gaan doen. Hetzelfde geldt voor de normen; die zijn bekend. Het uitvoerende werk van de kleinere banken wordt weliswaar gedaan door nationale toezichthouders, maar wel op basis van dezelfde «toezichtsbijbel», zoals die inmiddels in Europa heet, de standaardboekwerken van de ECB waarin staat hoe het toezicht moet worden toegepast en wat de normen zijn. De ECB zal toezien op het nationale toezicht. Wie bewaakt de bewakers? Dat

is dus de ECB. De ECB heeft ook de bevoegdheid om rechtstreeks in te grijpen. Als de ECB van mening is dat in een sector of een groep banken, kleinere banken of regionale banken die vallen onder de nationale toezichthouder, een geconcentreerd of atypisch risico aanwezig is, kan hij tegen de toezichthouder zeggen: u moet daar scherper op letten en daarvoor een norm aanleggen of aanvullende eisen stellen. In het meest vergaande geval kan de ECB de kleine bank of groep banken zelfs rechtstreeks onder zijn toezicht trekken, als hij vindt dat het daar niet goed gaat. De ECB ziet dus niet alleen toe op de nationale toezichthouders, maar kan hen ook overrulen en daaroverheen gaan.

De heer Terpstra heeft gevraagd naar de resultaten van de discussie over de scheiding tussen nuts- en zakenbanken. De discussie tussen de Ministers over de voorstellen van de Commissie moet nog beginnen in Brussel. Dat zal niet eenvoudig zijn. Wij hebben daarover een eerste ronde gehad in de Ecofin. De opvattingen waren zeer uiteenlopend, maar dat is vaak zo in eerste rondes. De belangen tussen verschillende bankensectoren zijn uiteenlopend, maar wij houden de Kamer op de hoogte van de ontwikkelingen in deze discussie. Nogmaals, de standpunten treffen de leden meer in detail aan in de fiches bij de Commissievoorstellen.

Heeft de werkverdeling tussen het Europese en het nationale toezicht ook gevolgen voor de definitie van de relevante markt in het kader van de mededinging? Dat is een interessante vraag waar ik iets langer over na moet denken. Ik weet niet of hierover briljante tekstsuggesties liggen. De mededingingsautoriteiten bekijken sterk wat de relevante markt is voor de consument. In het geval van bijvoorbeeld fusies of overnamen waarbij de marktmacht moet worden getoetst door de mededingingsautoriteit, zal deze bekijken welke consumentengroep met welke producten wordt bediend en hoe groot de markt daarvoor is. Ook al hebben wij inmiddels een Europees banktoezicht et cetera, tegen een bank die zich bijvoorbeeld sec richt op consumenten in één land, zal de mededingingsautoriteit ten aanzien van de relevante markt nog steeds zeggen: u bent een dominante speler op één nationale markt voor één segment van de markt. Dat is dan de relevante markt. Je kunt dan dus niet zeggen dat de markt inmiddels Europa is en dat je dan dus toch een kleine speler bent. Ik denk dat dit niet wezenlijk verandert voor de mededingingsautoriteit.

Tot slot kom ik op de sterke afhankelijkheid van het buitenland. De ontwikkeling dat banken zich steeds meer terugtrekken op hun binnenlandse markt is echt nadelig. Onze hoop en verwachting zijn dat de bankenunie dat proces zal keren en geleidelijk het vertrouwen in elkaars banken et cetera weer zal doen terugkeren.

Waarom is het nadelig voor de Nederlandse banken? Wij hebben een enorme funding gap. Wij lenen zeer veel uit, met name hypotheekportefeuilles, maar de Nederlandse banken halen onvoldoende op in Nederland om dat te financieren. Dat betekent dus dat de Nederlandse banken per definitie continu funding moeten betrekken op de internationale markt. Dat hebben banken lang gedaan en dat doen zij nog steeds wel door gewoon actief te zijn in andere Europese landen en daar als spaarbank geld op te halen. Er worden echter allerlei beperkingen opgeworpen door die landen of door nationale toezichthouders. Als je hier het geld ophaalt, moet je dat ten minste voor een bepaald deel omzetten in assets, en het geld hier dus ook weer uitlenen. Daarvan hebben Nederlandse banken last gehad. Onze aanname, verwachting en hoop zijn dat de Europese bankenunie dat mechanisme weer zal doorbreken. Dat moet zich natuurlijk nog bewijzen, maar dat is wel de insteek.

De heer **Van Strien** (PVV): Over de scheiding van nuts- en zakenbanken heb ik de volgende vraag. In ieder geval voor de crisis zag een aantal banken de samenvoeging van de activiteiten van nuts- en zakenbanken als het mitigeren van het totale risico dat zij liepen. Hoe ziet de regering dat? Ik denk dat een scheiding heel nuttig is als je de risico's van zakenbankac-

tiviteiten en de risico's van nutsactiviteiten heel verschillend beoordeelt vanuit het landsbelang. Hoe beoordeelt de Minister de risico's afzonderlijk voor het landsbelang, van activiteiten van nutsbanken en van zakenbanken? Wat heeft dat voor gevolgen voor het standpunt van de regering over het wel of niet scheiden van die activiteiten?

De heer **Reuten** (SP): Kan de Minister het probleem van de funding gap terugkoppelen naar het eerste blokje over de absolute omvang van de Nederlandse bankensector? Naarmate de sector groter is, speelt de funding gap in hogere mate, zo zou ik denken, maar misschien ziet de Minister dat anders.

Minister **Dijsselbloem**: De heer Van Strien heeft gelijk als hij zegt dat er in het verleden vooral voordelen werden gezien van een aantal bankmodellen waar wij nu misschien alleen de nadelen zien. Tenminste, zo vertaal ik zijn woorden maar even. Misschien doe ik hem niet helemaal recht. Een ander voorbeeld daarvan is dat er een tijd is geweest dat het samenvoegen van banken en verzekeraars in één concern werd gezien als een groot voordeel. Dan kwam namelijk met leverage intern kapitaal beschikbaar. Hetzelfde geldt voor zaken- en nutsactiviteiten. Voor internationale bedrijven kan het interessant zijn om bij een grote bank zaken te doen die niet alleen internationaal op veel plekken actief is, maar ook verschillende typen activiteiten voor het bedrijf kan uitvoeren. Tegelijkertijd is onze grote zorg dat de risico's van de zakenkant niet worden afgewenteld, zeker wanneer daar voor eigen risico volop belegd gaat worden en die risico's terugslaan op de nutsactiviteiten die extra bescherming zouden verdienen. Nu is de vraag of je dat moet scheiden en in welke mate, óf dat je dit ook op een andere wijze kunt ondervangen. In Nederland is de Nederlandsche Bank bezig om voor de grote banken afwikkel- of resolutieplannen op te stellen. Daarbij wordt ten dele van tevoren al, ex post dus, gezegd dat een bank een aantal herstructureringen moet doorvoeren, dat hij activiteiten moet scheiden, dat hij systemen moeten scheiden of dat hij de inrichting van de bank afwikkelbaar moet maken. Ten dele worden er ook afspraken gemaakt over de wijze waarop de nutsactiviteiten veilig kunnen worden gesteld, als zich problemen voordoen. Die benadering kiezen wij sowieso, want die spreekt ons aan.

Veel strenger zijn wij ten aanzien van het tegelijkertijd kunnen beleggen voor eigen rekening van de financiële instelling. Ook de Europese Commissie is daarop veel strenger. Inzake het scheiden zoeken wij naar een goed model dat de risico's zo veel mogelijk mitigeert. Wat betreft het beleggen voor eigen rekening zijn wij veel strenger en strikter en kunnen wij de Commissievoorstellen grosso modo steunen.

Ik kom op de funding gap in relatie tot de omvang van de Nederlandse bankensector. Op zichzelf hoeft die relatie er niet te zijn. Een Nederlandse bank kan internationaal zeer actief zijn in andere Europese landen en daar zowel geld ophalen als geld uitzetten. Dan wordt die Nederlandse bank, die holding, groter. Dat betekent echter niet dat er in Nederland een grotere funding gap ontstaat. Als de grote Nederlandse banken de komende jaren weer actiever worden in Europa en hun activiteiten in een aantal Europese landen uitbreiden, houdt dat niet in dat de funding gap groter wordt. Integendeel, als er weer echt één Europese markt ontstaat en alle schotten en beperkingen geleidelijk verdwijnen, is het ook weer mogelijk om funding en activa over grenzen heen te verplaatsen. Dan heeft de holding die in meerdere landen actief is, een voordeel.

De heer **Reuten** (SP): U zegt «als», maar hoe is het nu?

Minister **Dijsselbloem**: Hoe is het nu? Nogmaals, als een grote bank die in meerdere landen actief is, in een land – in dit geval is dat Nederland –

een funding gap heeft, kan hij dus omdat hij in meerdere landen actief is, daar geld ophalen van rekeninghouders. Dat kan hij dan deels uitlenen in Nederland. Nogmaals, het feit dat een bank schaal heeft en in meerdere landen actief is, vind ik geen probleem. Ik zie het eerder als een mogelijkheid tot een oplossing van de funding gap. In de praktijk zijn die voordelen op het ogenblik beperkter, omdat er in de loop van de crisis in een aantal landen beperkingen en eisen zijn gesteld aan banken, waardoor het overbrengen van middelen van land x naar land y aan restricties, beperkingen of hindernissen is verbonden. In normale omstandigheden – ik denk dat wij daarnaar geleidelijk aan teruggaan – kan het helpen om de funding gap in Nederland te financieren, als een bank in meerdere landen actief is. Dan is dat dus positief.

De heer **Postema** (PvdA): Ik heb nog een klein punt in aansluiting op de vraag van de heer Reuten. Die funding gap is natuurlijk het gevolg van de disbalans tussen het feit dat ons spaargeld in de pensioenen zit en het feit dat de banken wel volop in de hypotheek zitten. Het buitenland kan daarbij wel enig soelaas bieden, maar de generieke structuur van de manier waarop wij het in Nederland hebben geregeld, is minstens zo interessant om te bezien. Wij hebben in een eerder overleg gepleit voor het mobiliseren van pensioenvermogen – daarin zetten wij nu een eerste stap – en ook voor het terugbrengen van de enorme hypotheecaire portefeuilles. Dat is misschien een extra element in de discussie.

Minister **Dijsselbloem**: Zeker, dat gaat meer over de vraag wat de funding gap veroorzaakt en of daar op zichzelf iets aan te doen is. Ja, er is iets aan te doen. De Nederlandse pensioenfondsen hebben in de richting van het kabinet en ook publiekelijk kenbaar gemaakt dat zij meer willen gaan investeren in Nederland, maar uiteraard doen zij dit wel met behoud van het beoogde rendement, dat zij verplicht zijn aan hun groep van verzekeren. Hetzelfde geldt voor de verzekeraars. Die overigens al veel meer doen in Nederland dan de pensioenfondsen. Er zijn dus veel initiatieven. Ook de Nederlandse investeringsinstelling beoogt daaraan een bijdrage te leveren. De NHI is in oprichting, maar daartoe is nu nog niet definitief besloten. Als daarvoor definitief groen licht komt, kan die daaraan bijdragen. Verder zijn er natuurlijk de aanpassingen in het hypotheekbeleid, de hypotheekrenteaftrek en de versoberingen daar, bijvoorbeeld dat nieuwe hypotheekvoortaan gewoon moeten worden afgelost. Dat zal ook bijdragen aan het terugdringen van de enorme hypotheekberg in Nederland, een van de oorzaken van de funding gap.

De **voorzitter**: Ik stel voor om naar het eveneens actuele thema van het beloningsbeleid te gaan. De heer Postema zegt dat het beloningsbeleid bij de banken onverkort wordt overgelaten aan de banken zelf, zij het dat deze inmiddels gebonden zijn aan zekere kaders voor bonussen. Bij de recente discussie over verhoging van de vaste salarissen van hoger bankpersoneel wordt niet zelden het argument gehanteerd dat dergelijke beloningen nodig zijn om het gewenste talent te verwerven dan wel te behouden. Deze argumentatie is bekend, maar zou op grond van de ervaringen van de afgelopen jaren niet langer geaccepteerd moeten worden, aldus de leden van de PvdA-fractie. Zij zien, redenerend vanuit een zekere norm zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens, feitelijk geen verband tussen de hoogte van salarissen en de toegevoegde waarde die banken aan hun klanten leveren. Deelt het kabinet deze analyse? Zo ja, is de Minister voornemens hieromtrent aanvullende kaders te scheppen?

De heer Terpstra zegt dat de Europese bankenunie moet worden gezien als onderdeel van een brede Europese aanpak. Waarom volgt Nederland dit standpunt dan niet met betrekking tot het bonusbeleid? Op grond waarvan moeten wij een eigen bonusbeleid voeren?

Minister **Dijsselbloem**: Ik proef instemming bij sommige fracties met name met die tweede vraag. Misschien mag ik die vraag als eerste adresseren. De Europese Ministers van Financiën hebben een lange en zeer pittige discussie gevoerd over het normeren van bonussen. Het liep uiteen van de vraag waar de overheid, ook de Europese overheid, zich überhaupt mee bemoeit tot het Nederlandse standpunt, dat zoals de leden weten, een stuk verder ging. Daarbij heeft dus een maximumharmonisatie plaatsgevonden. Het mag in Europa maximaal 100% zijn van de vaste beloning. Op basis van zeer negatieve ervaringen is onze insteek dat er iets wordt gedaan aan de perverse prikkel die op macro- en microniveau tot grote schade heeft geleid voor consumenten. Wij zitten nog steeds met het enorme probleem van de woekerpolissen, met name in de verzekeringssector. Wij hebben een probleem met mensen die eigenlijk een veel te hoge hypotheek hebben gekregen de afgelopen tien jaar en nu tegen een grote restschuld, een negatieve waarde, aankijken. Die hypotheek staan dus onder water. Ik noemde al het voorbeeld van de rentederivaten. Deze problemen zijn allemaal ontstaan vanuit de bonuscultuur in onze financiële instellingen. Het zoeken naar risico's in de zakenactiviteiten was in de Nederlandse instellingen beperkter dan in een aantal grote Angelsaksische instellingen, maar ook dat was een voorbeeld van de perverse siteit die de bonuscultuur opriep. Om die reden is Nederland verder gegaan. Zeg ik dat met vreugde? Ben ik trots dat wij als Nederland verder gaan? Nee, want ik acht het noodzakelijk. Het wetsvoorstel is onderweg naar de Eerste Kamer, als het tenminste de Tweede Kamer heeft gepasseerd. Daarna zullen wij het debat daarover ten principale fundamenteel voeren.

Dit heeft implicaties voor de vaste beloning. Dat is duidelijk. Wij hebben onszelf de vraag gesteld of je ook iets mag vinden van de vaste beloning in de financiële sector. Daarover zijn wij ook in discussie geraakt met de Raad van State, als ik het zo mag zeggen. Aanvankelijk hadden wij in ons wetsvoorstel een haakje opgenomen om daar, zo nodig, nadere regels voor te stellen. De Raad van State heeft daarover zeer negatief geadviseerd, omdat dit niet kan in het licht van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de bescherming van eigendom, en omdat je niet kunt ingrijpen in de privaat-private verhoudingen waarin een beloning tot stand komt. Waarom is er dan toch het onderscheid met het bonussenbeleid? Ook de Raad van State erkent dat er bij bonussen en de perverse effecten die bonussen teweeg kunnen brengen, een groter maatschappelijk belang in het geding is. Daarom heeft de Raad van State milder geoordeeld over ons aangrijpingspunt van de bonussen, maar heeft hij negatief geoordeeld over het invoeren van het haakje om, zo nodig, ook op de vaste beloningen te interveniëren. Op dit laatste punt hebben wij de Raad van State gevolgd. Dat kapstokartikel is uit het wetsvoorstel gehaald. Dit is overigens ook al eerder gebeurd en eerder toegestaan. Ik roep in herinnering dat er voor staatsgesteunde banken al een wet is voor een bonusverbod. Er is in ieder geval een absoluut bonusverbod voor de bestuurslaag van de staatsgesteunde banken. Ook daarbij heeft compensatie plaatsgevonden in de vaste beloningen, maar dat was voor mijn tijd. Ook toen is dat dus geaccepteerd. Heb ik daar een oordeel over? Ja, ik vind dat dit met mate moet gebeuren. Ook vind ik dat banken zichzelf daarvoor maatschappelijk moeten verantwoorden. Een van de vragen waarvoor zij zich moeten verantwoorden is de vraag of dat dan generiek moet gebeuren en of dat zij bij voorbaat hun hele middenkader, dat nu nog bijvoorbeeld 100% bonussen kan krijgen, daarvoor moeten compenseren met een verhoging van de vaste beloning. Het mag en het is toegestaan, maar ik vind dat de banken daar een goed verhaal bij moeten hebben, zeker in de huidige maatschappelijke context. De ene bank heeft het generiek gedaan, de andere heeft het niet generiek gedaan en maakt veel meer onderscheid naar categorieën medewerkers of individuele medewerkers.

De heer **Postema** (PvdA): Er is natuurlijk al veel over de beloningen gesproken. Ik zoek dus naar een vorm voor een discussie die daaraan eventueel nog iets kan toevoegen. Wellicht is dat niet eens zo makkelijk. Ik constateer dat de beloningsstijgingen, waar de Raad van State misschien spreekt van privaot-private verhoudingen, plaatsvinden in een evident publiek domein, in een structuur die enorm financieel gesteund is met publieke middelen en in een sterk gereguleerde, beschermde sector. In die zin had ik gehoopt en hoop ik ook in de toekomst op instrumenten van de kant van de overheid, waar er geen kopersstaking kan komen louter vanwege het feit dat de sector zo enorm geconcentreerd is. Ik hoop dat er andere mogelijkheden zijn om te voorkomen dat de enige sector in Nederland die er de afgelopen vier jaar echt zo op vooruit is gegaan, precies de sector is geweest die de problemen heeft veroorzaakt. Het valt mij op dat wij nu wel de discussie over de accountants durven te voeren, die ook in het publieke domein functioneren, en dat wij die eerder al hebben gevoerd over notarissen, maar dat louter voor privaot-private verhoudingen een uitzondering wordt gemaakt. En dat gebeurt onder het mom: het gaat jullie niet aan, maar het is aan ons, de banken, om die beloningen te bepalen. Dat is niet de wereld waarin mijn fractie met die banken wenst te leven. Ik stel dat maar even heel kras. Ik vraag de Minister dus of hij toch niet haakjes ziet om het niet louter op een kopersstaking te laten aankomen, ondanks de kritiek van de Raad van State.

Mevrouw **De Boer** (GroenLinks): De Minister heeft naar aanleiding van een motie in de Tweede Kamer toegezegd dat hij met de banken in gesprek gaat over loonmatiging. Dat heeft in ieder geval niet tot loonmatiging geleid. Dat kunnen wij concluderen. Ik ben benieuwd of die gesprekken hebben plaatsgevonden, wat daarin is gewisseld of hij daarin perspectief ziet.

Ik sluit een beetje aan bij de vraag over het haakje. De Raad van State is ingegaan op de vraag welke haakjes je kunt neerhangen in de wetgeving. Nu is de Staat op dit moment aandeelhouder van een aantal banken. Kun je in die rol niet ook invloed uitoefenen op het beloningsbeleid? Ik begrijp dat daarmee eigenlijk heel terughoudend wordt omgegaan. De vraag is of je die rol toch niet meer moet oppakken om een trend te zetten of te breken.

Minister **Dijsselbloem**: De heer Postema heeft heel scherp stelling genomen, waar het kabinet de sector ziet als een private sector. Dat heeft ook te maken met de wijze waarop het aankijkt tegen de bedrijven in portefeuille. Het kabinet heeft gezegd dat het deze weer zal privatiseren zodra de omstandigheden dat toelaten. Werken ze in een publiek kader? Ze staan in ieder geval in het brandpunt van de publieke belangstelling. Ze hebben zich ook te houden aan publieke wet- en regelgeving. De vraag is wel of de overheid in een op zichzelf private sector een maximum bezoldigingseis of normen moet introduceren zoals de WNT. Ook wanneer de overheid aandeelhouder is in een bedrijf, spreek je nog steeds over een private sector. De WNT geldt voor de overheid en de publieke en semipublieke sector. Die worden voor het overgrote deel publiek gefinancierd. Dat is in de private sector, en dus ook in de financiële sector, anders.

Heb ik er geen opvattingen over? Ja, ik heb er opvattingen over. Ik heb vorig jaar heel nadrukkelijk publiekelijk en in de Tweede Kamer stelling genomen tegen de beloningsniveaus in algemene zin. Wij hebben veel discussie gevoerd over de top. De top is zwaar gereguleerd, zeker bij de staatsgesteunde banken. Ook heb ik vorig jaar stelling genomen tegen het beloningsniveau in de sector in brede zin. Waarom? De sector moet zeer op de kosten letten, heeft balansproblemen en moet de overheid terugbetalen. Tegelijkertijd wordt men in de financiële sector zeer hoog

betaald, ook in vergelijking met vergelijkbare sectoren qua gemiddelde opleidingsniveaus, type dienstverlening et cetera. Dat kun je gewoon uit de CBS-cijfers halen. Wij betalen gewoon veel te riant. Ik heb daarop geleund. De gesprekken daarover hebben plaatsgevonden niet alleen met de werkgevers, die snel overtuigd waren dat de cao's versoberd moesten worden, maar ook met de bonden. Er zijn inmiddels nieuwe cao's afgesloten. De meeste grote banken in Nederland zitten nu op de nul. De enige bank waar nog geen nieuwe cao is afgesloten, is de SNS Bank, waar de bonden vooralsnog volharden in een looneis van 3%. De andere cao's zijn dus al wel afgesloten.

Daardoorheen speelt de eenmalige correctie op het bonusverbod of op de bonusmaximering, de forse terugdringing van de bonussen dus. In sommige bankbedrijven leidt dat tot een eenmalige verhoging van het vaste salaris. Ook naar aanleiding van de maatschappelijke en politieke discussie is de trend dat de beloningsniveaus bij de banken worden versoberd. In de top was dat al eerder gebeurd. Dat is lang niet voldoende. Daar zijn wij het snel over eens. Zeker bij de staatsgesteunde banken is de beloning zeer fors omlaaggegaan. Bonussen waren daar al verboden. Recentelijk hebben wij naar aanleiding van het bonusverbod of het bonusplafond dat eraan kwam, de discussie gehad over ABN. Dat ging om een beperkte laag van het middle management of naar alle waarschijnlijkheid het hogere management, maar dat ging niet om de absolute top. Die was namelijk al strikt gereguleerd. De laatste berichten uit ABN stemmen ook mij niet tot vrolijkheid. Wel vind ik dat ik hierin vrij precies moet zijn. In generieke zin heb ik tegen de sector gezegd: u moet de kosten terugdringen, omdat u de Staat nog moet terugbetalen en nog een rekening hebt ontstaan bij de samenleving; breng uw kostenniveaus terug, want u betaalt door de hele sector generiek te hoog. Mijn tweede aangrijpingspunt is dat wij de bonussen vanwege de perverse prikkels en de maatschappelijke kosten daarvan gaan terugbrengen. Ik heb me gerealiseerd dat dit kan leiden tot een correctie in het vaste salaris. Ik volg daarbij het advies van de Raad van State, die zegt dat ik dat dan ook moet accepteren, omdat ik te ver ga in de beloningsverhoudingen zoals die in Nederland in de private sector tot stand komen als ik ook daarin nog ingrijp. Daar staan wij.

De **voorzitter**: U ziet dus perspectief in een gesprek met de banken? Ik denk dat u daar wel uit zult komen. Mevrouw De Boer vroeg daarnaar.

Minister **Dijsselbloem**: Die gesprekken hebben plaatsgevonden zowel met de werkgevers als inmiddels ook met de bonden, nadat ik daarover vorig jaar al publiekelijk een oprisping heb gehad. Zoals gezegd zijn de meeste cao's het afgelopen jaar aangepast en versoberd. Dat geldt ook voor pensioenarrangementen. Ik val in herhaling. Die gesprekken hebben plaatsgevonden.

De heer **Backer** (D66): Ik vind het standpunt van de Raad van State niet zo merkwaardig. Daarin verschillen wij van mening. Wel vind ik het heel merkwaardig dat de discussie steeds opkomt over de verandering van het variabele beloningsdeel en dat dit automatisch vast wordt. De gedachte was nu juist dat dit variabel was voor een speciale prestatie. Het was een kans om meer te verdienen bij bijzondere prestaties. Met andere woorden, daarop heb je dus niet automatisch recht. Kennelijk wordt dat in de discussies zo geïnterpreteerd. Ik moedig de Minister zeer aan om dit aspect daarin mee te nemen.

Daar komt nog een nieuw aspect bij. Kortgeleden hebben wij hier het ontslagrecht besproken. De transitievergoedingen die in de banken zullen worden betaald en die van tevoren contractueel uitonderhandeld kunnen worden, zouden nog een nieuw agendapunt kunnen worden. Men zou daarin zuinig moeten zijn.

De heer **Postema** (PvdA): Ik maak nog graag een andere vergelijking. Natuurlijk is de notie van de Raad van State over de privaat-private verhouding als zodanig juist, maar veeleer vraag ik of wij dat met elkaar accepteren in de wetenschap dat deze sector functioneert in een publiek domein. Het valt mij op in de bankenvisie van het kabinet en in de discussie naar aanleiding daarvan dat wij niet gaan scheiden in Nederland, dat wij alles in belangrijke mate hetzelfde houden en dat wij feitelijk de concentratie accepteren, ondanks de studies die wij doen naar toetredingsbarrières, want die schieten niet op. Feitelijk is dus sprake van een nogal kunstmatig gecreëerde situatie van een oligopolie. Dat financieren wij ten eerste met belastinggeld. Er is geen sector waar zo veel belastinggeld naartoe is gegaan als naar het bankwezen. Tegelijkertijd zien wij dus de structurele salarisverhogingen, over de volle breedte. Dan zeggen dat wij niets kunnen doen aan privaat-private verhoudingen, is mij iets te makkelijk, zo zeg ik maar direct. Misschien kunnen wij zuiver redenerend, nu niets doen, maar dat kan wel als je naar het bestel kijkt. Ik wil de vergelijking maken met de woningbouwcorporaties. Daarvan zeggen wij ook met zijn allen dat bestuurders niet in een Maserati moeten rondrijden. Vinden wij dat dan wel van iemand die in de treasury of in de dealingroom werkt? Ik weet dat dit soort discussies als je het toespitst op die voorbeelden, waarschijnlijk niet tot heel veel leiden, maar wat mijn fractie betreft gaat het echt om de vraag wat voor soort bankensector wij in dit land actief willen hebben.

De heer **Terpstra** (CDA): Ik steun de Minister helemaal ten aanzien van de Seelenmassage van de sector gericht op minder beloningen. Daarnaast ben ik er altijd huiverig voor dat men ten aanzien van een sector die op een gegeven moment minder populair is, heel makkelijk zegt: die cao is wel afgesproken, maar die geldt eigenlijk niet omdat wij hogere normen hebben dan de vrije onderhandeling. Dat vind ik een waarde op zich. In de wet voor staatsgesteunde ondernemingen worden de bonussen met terugwerkende kracht verboden. In dezelfde wet is opgenomen dat de bankensector zijn lonen maximaal met 25% mag verhogen. Dat hele pakket is democratisch vastgesteld door de Tweede Kamer en de Eerste Kamer. Nu vind ik het een beetje vreemd dat wij, als een bank dat heeft toegepast, dan zeggen dat het schandalig is dat deze de wet heeft toegepast, los van de vraag of het verstandig is.

De heer **De Lange** (OSF): Misschien is er nog een andere suggestie in dit gecompliceerde veld. De CEO van de genationaliseerde bank ABN AMRO is aangesteld door de overheid. Als deze CEO kiest voor een beleid waarvan ook de regering zegt dat dit maatschappelijk te grote problemen oproept en heel ver gaat, kan er een heel grote signaalwerking van uitgaan als deze CEO door een ander wordt vervangen. Mij dunkt dat dit voor de overheid binnen de mogelijkheden hoort. Dat is daadwerkelijk een optie.

De **voorzitter**: Wij noemen geen namen.

Minister **Dijsselbloem**: Er zijn relatief weinig vragen gesteld, maar wel veel standpunten ingenomen. De heer Postema en ik verschillen er niet over van mening dat de sector zich veel meer rekenschap moet geven van de omgeving waarin hij functioneert. Dat heeft sterk te maken met het feit dat de sector met massieve inzet van publieke middelen overeind is gehouden. Daarin heeft hij natuurlijk gelijk. Ik vind dat dit nog jaren zou moeten doorwerken in het denken en handelen van de banken. Onze meningen lopen echter mogelijk uiteen ten aanzien van zijn stelling dat het daarmee een publieke sector is geworden. Dat hoor ik hem eigenlijk impliciet of expliciet zeggen. Ik vind dat het een private sector moet worden. Ik vind ook dat de risico's op tal van fronten en langs tal van

wegen moeten worden teruggedrongen. Het risicobewustzijn moet terugkeren. De risico's moeten worden beprijsd. De mate waarin en de capaciteit waarmee instellingen in staat zijn om zelf risico's, als die zich toch voordoen, te kunnen dragen, moet aanmerkelijk worden versterkt. Daarmee maak ik er meer een private sector van, in de ware zin van het woord *privaat* – dat is dan namelijk een sector waarin men de winst maar ook de verliezen draagt – en daarmee trek ik ze dus niet verder het publieke domein in. Dat is een vrij principiële keuze in het kabinetsbeleid. Wij kunnen ze van nu af aan behandelen als nutsinstellingen en onder de vleugels van de overheid houden. Het kabinet kiest er echter voor om te zeggen: nee, het is en blijft een private sector en een private activiteit, maar dat heeft wel implicaties. Daar gaan wij de sector aan houden om ervoor te zorgen dat hij met name op het punt van risicobeheersing en risicomangement zijn verantwoordelijkheid kan nemen.

De heer Postema zei in een bijzin: wij houden alles bij hetzelfde. Dat waren zijn letterlijke woorden. Ik heb het opgeschreven. Dat beeld bestrijd ik ten eerste, maar misschien heeft hij dat zo niet bedoeld. Ik word voortdurend aangesproken door bankiers die zich beklagen over het scherpere toezicht, de nieuwe kapitaaleisen, de Wet beloningsbeleid financiële ondernemingen et cetera. Daar trek ik mij overigens niet veel van aan, omdat dit alles goed beargumenteerd beleid is. Het toont wel aan dat het niet zo is dat alles bij hetzelfde blijft na deze financiële crisis. De heer Terpstra heeft een aantal opvattingen gegeven en erop gewezen dat er in de eerdere Wet aansprakelijkheidsbeperking DNB en AFM en bonusverbod staatsgesteunde ondernemingen, wettelijk een compensatie werd geregeld en toegestaan. Dat is ook zo. Een dergelijke bepaling zit niet in het nieuwe wetsvoorstel dat de Kamer aanstonds zal bereiken. Toen had dit te maken met het feit dat het per direct met terugwerkende kracht in gang moest treden.

Tot slot is gesuggereerd om de CEO te vervangen. Daar zie ik geen aanleiding toe. Er zijn zaken waarbij wij in generieke zin voor alle bedrijven, of die nu in staatshanden zijn of niet, de grenzen aangeven door middel van wet- en regelgeving. Er zijn zaken waarover de aandeelhouder rechtstreeks zeggenschap heeft. Die zijn ook juridisch vastgelegd. Daarnaast zijn er zaken waar de aandeelhouder een mening over heeft. Die kan hij meegeven aan de betreffende bank en CEO. Dat wil echter niet zeggen dat ik het ga opleggen. De Staat moet niet als aandeelhouder op de stoel van de raad van bestuur gaan zitten. De aandeelhouder heeft rechtstreekse zeggenschap over het beloningsbeleid voor de top en het benoemingenbeleid. Die benutten wij ook. Wij praten met elkaar over strategie en grote beslissingen daarover. Dat zijn allemaal bevoegdheden die de aandeelhoudersvergadering – in dit geval is er echter maar één aandeelhouder – toekomen. Dat wil echter niet zeggen dat wij bij beloningsbeslissingen voor een deel van het personeel – daarover ging het immers in deze casus – onmiddellijk moeten ingrijpen. Wij kunnen er wel iets van vinden en dat kunnen wij ook kenbaar maken.

De heer **Reuten** (SP): De regering bemoeit zich niet met de balanspositie van fruittelers, bloembollenkwekers enzovoorts, maar wel met de balanspositie van banken en eventueel pensioenfondsen. Mij dunkt dat dit aangeeft dat die sectoren in zekere mate een publiek karakter hebben in tegenstelling tot de eerstgenoemde. Wat dit betreft steun ik dus toch de visie van de heer Postema aangaande het publieke karakter van banken. Kan de Minister reageren op mijn vergelijking?

Minister **Dijsselbloem**: Het feit dat risico's besloten in de financiële sector grote maatschappelijke implicaties kunnen hebben en grote maatschappelijke kosten met zich mee kunnen brengen, geeft de overheid een titel om daarin regulerend op te treden. Dat wil echter niet zeggen dat de sector daarmee een publieke sector is geworden. De fruitteler is ook

een ondernemer en behoort ook tot de private en niet tot de publieke sector, maar de risico's die besloten liggen in de balans van de gemiddelde fruitteiler hebben geen maatschappelijke implicaties, althans op zeer kleine schaal. Dat maakt dus heel veel uit. De destabiliserende impact en de omvang ervan die de financiële crisis op onze economieën heeft gehad niet alleen in Nederland maar in heel de westerse wereld zijn zodanig dat daarin naar het oordeel van de regering een legitimiteit ligt om regulerend op te treden. Dat betekent daarmee echter niet dat de sector een publieke sector is waar de overheid in de vorm van een Wet normering topinkomens het beloningskader helemaal moet dichtregelen. Daar zijn gradaties en keuzes in. Wij richten ons nadrukkelijk op het beheersen en terugdringen van risico's.

De voorzitter: Wij gaan naar het vijfde blok, over de kredietverlening door banken. De heer Knip zegt dat door de VVD-fractie bij de behandeling van de implementatie van de richtlijn kapitaalvereisten (RKV) al gewezen is op de mogelijkheid van maatwerk door de toezichthouder de Nederlandsche Bank per bank. Het gaat dan om kapitalisatie volgens diverse ratio's die elk bestaan uit een percentage van de naar risico gewogen activa die gezamenlijk kunnen oplopen, dus per bank en niet generiek, van 10,5% naar zelfs 16,5%. Dit instrument moet worden onderscheiden van de in dezelfde richtlijn kapitaalvereisten geïntroduceerde generieke hefboomratio waarvoor in de media en onder wetenschappers veel aandacht is.

De vragen van de heer Knip luiden als volgt. Hoe verhouden deze ratio's zich nu tot elkaar? Welke van deze instrumenten ter bewaking van de solvabiliteit van banken acht de Minister het belangrijkste in hun praktische uitwerking? Is te verwachten dat bij een hogere algemene hefboomratio de toepassing van de risicogewogen ratio's per bank minder stringent zal zijn?

Door de banken wordt voortdurend geschermd met het argument dat de kredietverlening aan het bedrijfsleven in gevaar komt als zij gedwongen worden hogere buffers aan te houden dan de nu algemeen aanvaarde 3% eigen vermogen ten opzichte van het balanstotaal, de hefboomratio. In de wetenschap wordt hierover zeer verschillend gedacht. Sommigen vinden het veel te laag, anderen willen het verwijzen naar de prullenmand. Ook de Minister zelf heeft blijk gegeven te voelen voor een ophoging, en wel naar 4%. Wat is, zo vraagt de heer Knip, nu precies het kabinetsstandpunt hierover? Kan de Minister aangeven hoe de eurogroep respectievelijk het bestuur van de ECB hierin zit?

Minister Dijsselbloem: De Nederlandse regering heeft ten aanzien van de discussies over de kapitaalratio's nadrukkelijk de waarde van beide ratio's meegenomen, de risicogewogen ratio en de leverageratio, die ongewogen is. Juist in relatie tot elkaar hebben zij waarde. Je moet voorkomen dat een van beide daarin dominant wordt. Als de leverageratio alleen zou bestaan of zij zo hoog zou zijn dat zij dominant wordt, dan zou het voor banken aantrekkelijk worden om extra risico's op de balans te nemen. De leverageratio weegt het risico immers niet. Dat wil je voorkomen. Als je alleen stuurt op de risicogewogen ratio, krijg je onmiddellijk discussie over de vraag wat het risicogewicht is, of dat te objectiveren is en of dat voortdurend wordt geactualiseerd en bijgesteld. Kortom, er zit altijd een risico in het risicogewicht. De combinatie van beide houdt dit goed in balans. Dat is overigens een algemene wijsheid: wanneer je stuurt op één kengetal, is het risico dat daarop op een perverse wijze wordt gestuurd, erg groot. Daarom is het verstandig om te sturen op meerdere ratio's die in samenhang worden gezien. Voor de leverageratio is in het kader van Basel een norm vastgesteld, maar dit is een voorlopige norm en er is geen besluit over gevallen. De heer Knip heeft het niet gezegd, maar er wordt weleens gezegd dat Nederland een

kop op de Europese regelgeving heeft gezet. Dat is in die zin niet juist. Er is geen Europees besluit ten aanzien van de leverageratio. In Basel is voorlopig gezegd dat het minimaal 3% moet zijn en dat er verder op wordt gestudeerd. In 2016 wordt het geëvalueerd. Uiterlijk 2018 moet daarover een besluit vallen. Inmiddels gaat de trein gewoon verder, want in de Verenigde Staten gaat de discussie al veel verder. Daar zit men inmiddels op 5%. Veel mensen in Europa zeggen dan: ja, maar de definitie is daar anders. Die definitieverschillen zijn nagenoeg allemaal opgelost. De discussie daarover is in internationaal verband ook verder gevoerd. Wel zien de Amerikaanse bankbalansen er anders uit dan de Nederlandse of de Europese. Daar is 5% makkelijker te halen dan dat het voor ons is. Daarin zit dus nog wel een verschil, maar het is niet meer een kwestie van definities.

De heer **De Grave** (VVD): Bonussen en salarissen zijn daar veel hoger.

Minister **Dijsselbloem**: De salarissen en bonussen zijn daar zeker anders. Dat dwingt inderdaad ook tot een hogere leverageratio om die risico's te ondervangen. In het Verenigd Koninkrijk vindt deze discussie nu volop plaats. De regering heeft daar advies gevraagd aan de centrale bank over de leverageratio. De Britse centrale bank zal daarmee binnenkort naar buiten komen. Deze discussie is dus nog volop in beweging. Als wij in Nederland hadden gezegd dat minimaal 3% voor ons genoeg is, hadden wij onze twee grootste banken eigenlijk toegestaan om hun leverageratio te verlagen, want zij zitten daar al ver boven. Het is vooral voor onze middelgrote banken nog een uitdaging om hier ook aan te voldoen. Zij zitten ook al boven 3%, maar zij moeten de komende jaren hun balans verder versterken om 4% te halen.

Wat is het kabinetsstandpunt? Tussen nu en 2018 moeten wij nationaal toewerken naar ten minste 4%. De Nederlandsche Bank heeft dit in gang gezet en gaat nu de tijdspaden hiervoor afspreken met de banken. Een enkele krant schrijft dat de Kamers hierover nog geen besluit hebben genomen. Dit vergt op zichzelf echter geen wetgeving, maar dit hoort tot de bevoegdheden van de Nederlandsche Bank. Die heeft dit samen met het kabinet overwogen. De Nederlandsche Bank implementeert dit nu. Het vergt dus geen specifieke wetgeving. Er komt een tijdspad dat per bank zal worden vastgesteld. De Nederlandsche Bank heeft in berekeningen laten zien dat het tussen nu en 2018, gegeven de winstgevendheid van de Nederlandse banken, zeer haalbaar is om die leverageratio op 4% te brengen, met name voor de twee middelgrote banken waarvoor dit nog een uitdaging is. De winstgevendheid van de Nederlandse bankensector was alleen al in de afgelopen jaren rond de 12 miljard per jaar. Het is dus zeer wel mogelijk om de komende jaren uit dat soort winstmarges geleidelijk te reserveren en het eigen vermogen te versterken.

De heer **Knip** (VVD): Het ging mij ook om de effecten op de kredietverlening. Mijn vraag was met name ingegeven door het tweegesprek tussen Van Wijnbergen en Nagel vorige week in de Volkskrant. Van Wijnbergen zei daarin dat het een onzinargument is en dat het helemaal niet speelt. Ik ben benieuwd hoe de Minister daartegen aankijkt.

Minister **Dijsselbloem**: Wilt u het korte antwoord? Dan ben ik het daarmee eens. Banken hebben natuurlijk meerdere mogelijkheden om hun balans te versterken. Wij hadden het net al over het kostenaspect en het terugdringen van kosten. Ten aanzien van ABN kan ik daarover wel iets zeggen, omdat de Staat daar eigenaar van is. Bij ABN moet daar echt nog het nodige aan gebeuren. Dat is bekend. Voordat wij ABN naar de beurs kunnen brengen, zal de cost-income-ratio echt moeten worden verbeterd. Daar is gewoon het nodige werk aan de winkel. Overigens gaat dat helaas ook gepaard met grote hoeveelheden ontslagen in de

financiële sector. Wij hebben dat de afgelopen jaren al kunnen zien. Dat is echter onvermijdelijk, gezien het kostenniveau. Daarnaast is het mogelijk vanuit winstreserveringen. Nogmaals, de winstgevendheid van de grote banken is zelfs in de crisisjaren prima op orde geweest. Wij mogen aannemen dat die de komende jaren nog verder versterkt. Het is heel wel mogelijk om te reserveren uit de gemaakte winsten en om de balans zo te versterken. Daarmee blijf je weg uit het scenario waar steeds mee wordt bedreigd, namelijk dat banken de balans verkorten en zij minder krediet gaan verlenen om zo hun ratio's op te poetsen. Dat zou een heel negatieve ontwikkeling zijn. Ik ben ervan overtuigd dat men die insteek niet zal kiezen. Ik heb daarover ook gesproken met de bankiers en de CEO's. Zij gaan de balansen waar nodig niet verder op orde te brengen door simpelweg de balansen te verkorten.

Er zijn absoluut problemen met de kredietverlening, zeker in het mkb. Dat heeft langs twee wegen zeker ook te maken met de crisis. In de eerste plaats was het eigen vermogen van het Nederlandse mkb al voor de crisis niet sterk. Er was een sterke mate van kredietverlening door de banken. Dat was sterker dan in andere landen, waar het mkb gemiddeld genomen beter in het eigen vermogen zat. Vervolgens is door het kleinbedrijf zeer fors ingeteerd op het eigen vermogen als gevolg van de crisis. Verder is de totale omvang van de kredietvraag teruggelopen en de kwaliteit van de kredietvraag ook. Mensen gaan naar de bank en vragen krediet aan en brengen dus veel minder eigen vermogen mee. In het verleden was het vastgoed onderpand voor het mkb, maar ook de waarde van het vastgoed heeft een forse klap gehad. Alles bij elkaar zijn de omstandigheden om opnieuw krediet te verkrijgen verre van gunstig in deze periode waarin de verwachtingen nog voorzichtig en onzeker zijn.

Het gaat dus voor een belangrijk deel ook om de kwaliteit van de vraag. Dat proberen wij nu te overkomen. Het kabinet heeft een reeks aan instrumenten om kredietverlening aan het mkb verder te helpen. Gisteren hebben wij een nieuwe regeling voor starters en start-ups gelanceerd. Wij zullen nog voor de zomer met een additioneel pakket aan maatregelen komen om kredietverlening aan het mkb verder te ondersteunen. Dat richt zich heel erg op de kwaliteit van de vraag en het versterken van het eigen vermogen van de bedrijven. Het gaat dus ook om risicodragende bedrijven dan wel bedrijven met achtergestelde leningen, omdat daar volgens onze analyse op dit moment het grootste probleem zit.

Tot slot, wat is hierover het standpunt van de eurogroep? De eurogroep heeft hierover geen mening. Dit is een onderwerp voor de Ecofin. De heer Knip zal zijn vraag willen herformuleren naar: wat is het standpunt van de Ecofin hierover? Dat is er vooralsnog niet, want, zoals gezegd, is het voorlopige standpunt van Basel voorlopig minimaal 3%. Tussen 2016 en 2018 gaan wij definitief vaststellen wat het moet worden.

De voorzitter: Wij komen tot een afronding. Ik stel voor om kort het laatste blokje, over het Europese niveau van de discussie en de bankenunie, aan de orde te stellen. De heer Knip vraagt hoe de voortgang is die wordt gemaakt door de ECB bij de asset quality review van systeembanken en de daarop volgende stresstesten. Wordt het tijdschema gehaald? Hoe zal over de uitkomsten naar buiten worden gecommuniceerd?

Mevrouw De Boer vraagt of de Minister een update kan geven met betrekking tot het Europees niveau, namelijk de bankenunie, en de Nederlandse bankensector, met aandacht voor de robuustheid, de kredietverlening, het beloningsbeleid en het toezicht voor zover wij dit nog niet aan de orde hebben gehad.

Minister Dijsselbloem: Ik hoop die laatste vraag al in de loop van de middag te hebben beantwoord. Dat zou anders te veel tijd kosten.

Waar staan wij met de bankenunie? De ECB heeft in de hele Europese Unie een enorme operatie in gang gezet die ziet op de asset quality review. Met de inhuur van meer dan duizend mensen of misschien nog wel meer aan externe expertise wordt er een enorme, zeer gedetailleerde uitvraag van gegevens gedaan. De Nederlandse banken zijn dit niet gewend, omdat het Nederlandse toezicht altijd op een hoger abstractie-niveau heeft plaatsgevonden. De ECB introduceert een iets andere toezichtcultuur, waarin men de dossiers zeer gedetailleerd en in grote hoeveelheden wil inzien. Die dataverzameling is een heel eind op streek. Parallel daaraan begint het proces van de stresstesten. Op enig moment in de zomer worden die twee bij elkaar gebracht. Zo nodig worden de resultaten van de stresstests herijkt op basis van de uitkomsten van de asset quality review.

Wordt het tijdschema gehaald? Mijn informatie is dat men nog steeds op schema ligt. Op zichzelf vind ik het overigens belangrijker dat het gedegen en grondig gebeurt dan dat het tijdschema wordt gehaald. Maar goed, we moeten ook voorkomen dat er een soort zenuwachtigheid ontstaat rond oktober, november en wordt gevraagd: waar blijft men; zou het een foute boel zijn? Dat soort dingen wil je voorkomen. Als het tijdschema gehaald kan worden, is dat natuurlijk heel goed.

Verder was er de vraag of de uitkomsten naar buiten worden gecommuniceerd. In principe is het voornemen van de ECB om het in één keer te doen. Tegelijkertijd krijgen de banken op enig moment op basis van voorlopige informatie en delen van informatie de kans om te reageren, zodat er een soort hoor en wederhoor kan plaatsvinden. In principe worden de uitkomsten in één keer gecommuniceerd in oktober. Dat is nog steeds de planning.

Het is altijd goed om met positief nieuws te eindigen. Het positieve nieuws is dat de bankenunie, het Europese toezicht en de kapitaalseisen die nu gaan gelden hun licht vooruitwerpen. De uitdrukking is «zijn schaduw vooruitwerpen», maar in dit geval wordt het licht vooruitgeworpen. Je ziet vrij massaal in de Europese bankensector dat banken verliezen nemen, herstructureren en naar de markt gaan. Ook zie je dat er op de internationale kapitaalmarkt weer veel interesse is om te investeren in de Europese banken. Men wacht niet op het oordeel van de ECB. Je wilt niet op het strafbankje terecht komen. Je wilt dadelijk niet bij de groep banken zitten die de opdracht krijgt om verder te herstructureren en kapitaliseren. Banken lopen daar op dit moment vrij massaal op vooruit en nemen actie. Dat gaat om heel grote bedragen. Dat houdt in dat de Europese bankbalansen worden versterkt, dat er kapitaalflow is en dat de ruimte om krediet te verlenen hopelijk aan het einde van het jaar weer volop aanwezig is. Dat werpt dus echt op een positieve manier zijn licht vooruit.

De voorzitter: Dat geeft de burger moed. Ik dank de Minister heel hartelijk voor de beantwoording van onze vragen. Ik dank de leden van de commissie voor Financiën voor hun inbreng en de griffie voor de ondersteuning. Ik wens de Minister een goede en rustige zomer toe met niet al te veel financiële troubles. Dat is in het belang van ons allen en zeker ook van dat van de Minister.

Sluiting 17.35 uur.